

Бюст-паметник на Васил Попов, открит през 1934 г., но открадан през 1992 г.

Васил Попов – герой и мъченик на българската гора

Във втората част на разказа за достойния син на българската гора – Васил Попов, авторката се спира на приноса му в лесовъдската наука, публикациите в горския печат, трагичната му смърт и паметта на потомците.

Изследователският труд на Васил Попов обхваща всички основни проблеми на горското дело в България. Познанията му в областта на лесовъдската наука го водят до заключението, че екологичната полза от горите е много по-голяма от преките материални и парични приходи. През 1900 г. той започва да публикува статиите си в сп. „Лесовъдска сбирка“. В кн. 1 излиза статията „Бъдещето на нашите издънкови гори“, в която прави заключение, че нискостъблените гори у нас са неестествено явление, резултат от намесата на човека, от чиито действия те постепенно се превръщат в пасища и долини. В кн. 2 разглежда причините за буренясване на горските сечища, като се позовава на изследвания на Гьотингенския университет. Актуалната и днес статия „Какви са били неотдавнашните наши гори“, публикувана в кн. 4, доказва, че при нашите условия букът е основен елемент в горските формации, а иглолистните са само примес. В други публикации разсъждава върху проблемите на охранителните гори, лесозащитата и лова.

Васил Попов пламенно защитава устройството на горите, според което сечите се водят само по лесовъдски изисквания, обяснява т.нар. метод на Юдайх, извършва редица изследвания и има множество публикации за стопанската експлоатация в държавните и общинските гори. Радетел е за въвеждането на стопанската експлоатация в горите, в която вижда едничкото спасение на

горите по онова време. Две десетилетия по-късно лесовъдите налагат стопанската експлоатация и се вижда колко неотложна е тя за горите на България.

След завръщането си от Украйна, където е на специализация, публикува редици данни за масовото загиване на боровите насаждения и предупреждава нашите лесовъди да не създават борови гори в равнините.

През 1909 г. прекъсва професионалната си дейност като лесничей и отива в с. Малко Кадиево, където стопанисва имота на баща си, помага на майка си в сиропиталището и редактира сп. „Бранище“, което издава от 1906 година. Интересен факт от този период на живота му е споменат по-късно от Мария Косева – родственица на Теофано Попова, която разказва, че Васил Попов дава на Методий Кусевич – създателя на лесопарк „Аязмото“ в Стара Загора, идеята за залесяване на многото екзотични дървесни видове като испански ели, кедри, туи, магнолии. В тази му дейност се разкрива влиянието, което е оказало върху него европейското лесотехническо образование.

През 1911 г. министърът на земеделието и държавните имоти Димитър Христов заявява намерението си да сложи ред в използването на горите и да възстанови на работа честни и подготвени специалисти. Един от потърсените е Васил Попов, срещу когото заваляват заплашителни писма. Той споделя тревогите си с Димитър Христов, но след като министърът му обещава, че до 3 месеца ще бъде на работа в София, приема предложението. От Отделението за горите и лова към МЗДИ обаче не зачитат желанието на лесовъда и с писмо № 5 от 03.01.1912 г. го назначават за лесничей – първа степен, в Чепинското държавно лесничейство, чиято администрация се намира в с. Лъджене. Хасковският наро-

ден представител го предупреждава, че това е клопка и там се готви убийството му. Знае се, че Попов е свидетел по делото на дадения под съд за корупция бивш министър Геннадиев. Васил Попов обаче тръгва на път с думите: „Жребият е хвърлен“.

На 2 февруари 1912 г. в с. Лъджене наемен убиец отнема живота на Васил Попов, когато той е едва на 34 години. Очевидец на престъплението е един от учредителите на Дружеството на българските лесовъди (1909 г.) и редактор на сп. „Горски преглед“ Георги Петров, на когото дължим описанието на тази трагична вечер. В кн. 2 той пише: „На 2 февруари в 7:30 вечерта обикновените посетители на хотел „Македония“ в Лъджене вече привършваха своята вечеря. По-голяма част от тях бяха се оттеглили от масата за вечеряне и бяха се разположили на групи около съседните маси, гдето едни се занимаваха с четене на вестници, други прекарваха времето си в игри, трети водеха оживени разговори по злободневните въпроси.

На масата за ядене бяха останали само лесничейт Попов, управителят на митницата Чуков, който довършваше вечерята си. Ненадейно, като изпод земята, се чу един тъп гърмеж и инстинктивно всички наскочаха и взеха да се питат: „Какво стана?“. В това време стана от стола си и Васил Попов и без да подозира за случилото се, попита и той: „Какво става?“. След няколко секунди обаче той *разбра* какво бе станало и като се хвана за гърдите, потегли бързо към вратата. Ала ударът беше добре измерен и не му даде да иде много далеч. Не стигнал още до вратата на хотела, той пада възник и от устата бликна ясно димяща червена кръв.“

Нито тогава, нито по-късно властта взема никакви мерки за издирване на убиеца. За убийството на Васил Попов има много догадки – най-вероятно то е политическо и е под-

готвено от хора, чиито интереси е засегнал. Със своята професионална позиция, пословична честност, трудолюбие, неподкупност и загриженост за опазването на горите Васил Попов печели на своя страна хиляди местни хора и приятели, но и немалко врагове. Неведнъж е предупреждаван, че ще бъде убит и макар че ясно си е давал сметка за това, нищо не е било в състояние да го отклони от пътя му.

Сърцето на майка му Теофано като че ли е било подготвено за най-страшното. Когато Васил е убит, тя получава телеграма да тръгне веднага, че синът ѝ нещо... не е добре. Тя обаче взема телефона и направо пита: „Убиха ли го вече?“ и веднага тръгва. След като приятелите му се прощават с него, тя си го прибира в Стара Загора. Двамата прекосяват България и се прощават с любимите му гори. На 5 февруари 1912 г., шест години след като е погребала по-големия си син – учител, предава на земята и Васил. В своето завещание Теофано Попова заявява желанието си двамата със сина ѝ Васил да бъдат поставени в един гроб. Няма данни то да е изпълнено.

Ученичката Олга Панева пише стихотворение за любимия си учител с посвещението: „От сирачетата на старозагорското сиропиталище „Васил В. Попов“ – по това време приютът вече носи неговото име. Д-р Ана Костова – племенница на Теофано Попова, дъщеря на сестра ѝ Ница Ненова, разказва, че след убийството на сина си майката влага цялото огромно наследство от дядото на Васил Попов за издръжка на сиропиталището, което по-късно започва да носи нейното име. С помощта и закрилата ѝ в него се отглеждат, възпитават и професионално се образоват деца, които го напускат подготвени за живота. Този спасителен дом, носещ името „Теофано Попова“ съществува от 1900 до средата на 2021 г. – цели 121 години, и в момента е с неизяснен статут, а старозагорската общественост се е заела да защити завещанието на дарителката.

Три месеца след погребението на сина си Теофано Попова издава в печатница „Напредък“ книга за неговия живот, озаглавена „Кратки черти из живота и обществената дейност на лесничея Васил В. Попов от гр. Стара Загора“.

След кончината на Васил Попов

Д-р Стоянка Коева пред паметна плоча в чест на лесовъда, поставена от лесовъдската колегия във Велинград

Дом за деца „Теофано Попова“ в Стара Загора

членовете на Дружеството на българските лесовъди пишат в некролога му: „Още една скъпа жертва, още една незаменима загуба за горското дело... Падна жертва на дълга си, умря като войник на поста си тъкмо в момента, когато България има нужда от честни борци, от предани дейци, от безукоризнени служители. Васил Попов умря, но има хиляди поповци, които идват след него и които ще го заместват достойно“.

През 1927 г. Теофано Попова урежда своето завещание, с което остава цялата си собственост на сиропиталището в родния си град. Две години по-късно, на 17 януари 1929 г., душата ѝ намира вечен покой.

Дружеството на българските лесовъди организира през 1934 г. изработването на бронзов бюст-паметник на Васил Попов. Той е създаден от скулптора Кирил Тодоров, известен като „майсторът на човешкото лице“. Намерението е било паметникът да бъде поставен на мястото, където е убит, но по молба на местното население, което явно не е искало да се прочуе с трагедията, Комитетът по изграждането на паметника се съгласява да бъде потърсено друго място. Избран е държавният горски разсадник „Княз Борис III“. На 24.06.1934 г., когато паметникът е открит, слова произнасят Георги

Петров, Тома Захариев, Методи Русков. Всяка година на това място лесовъдската колегия отдава почит на своя герой. През 1992 г. обаче постаментът остава празен – паметникът, който стои върху него цели 60 г., е откраднат, както се случва с много други паметници в онези смутни времена. Васил Попов е „убит“ отново.

Независимо от това традицията – на 2 февруари, отбелязван като Ден на паметта за загиналите лесовъди, да се полагат цветя и венци на мястото, продължава до 2003 година.

Впоследствие по предложение на Съюза на лесовъдите в България Денят на преклонението започва да се отбелязва всяка година в последния петък преди Седмицата на гората, а мястото за поклон пред лесовъдите, отдали живота си за гората, е изграденият мемориал в парковото пространство на Лесотехническия университет.

С паметта за Васил Попов живеят и учениците от Националната професионална гимназия по горско стопанство „Христо Ботев“ във Велинград (градът е създаден през 1948 г. след сливането на селата Лъджене, Каменица и Чепино). Възпитаниците ѝ минават край паметната плоча на лесовъда, поставена там, където е свършил достойният му живот, а в деня на неговата гибел и за Седмицата на гората – поставят свежи цветя, което направих и аз.

Изказвам благодарност на д-р инж. Евгени Цавков – преподавател в катедра „Дендрология“ и уредник на Музейната сбирка на ЛТУ, за предоставените материали за живота и делото на Васил В. Попов. Д-р Цавков е достоен продължител на дейността на проф. Свилен Николов и Веселин Дочев – създатели на Музейната сбирка, открита през 1975 година.

По повод 110-годишнината от смъртта на бележития лесовъд бих искала да апелирам по-активно да се заемем с възстановяването на паметника му в Борисовата градина, както и да съберем, обобщим и издадем неговото научно творчество. Защото името и делото на Васил Попов остават символ на професионализма, патриотизма и борбата за висшия идеал – опазването на българската гора.

Стоянка КОЕВА